

Timeless beauty

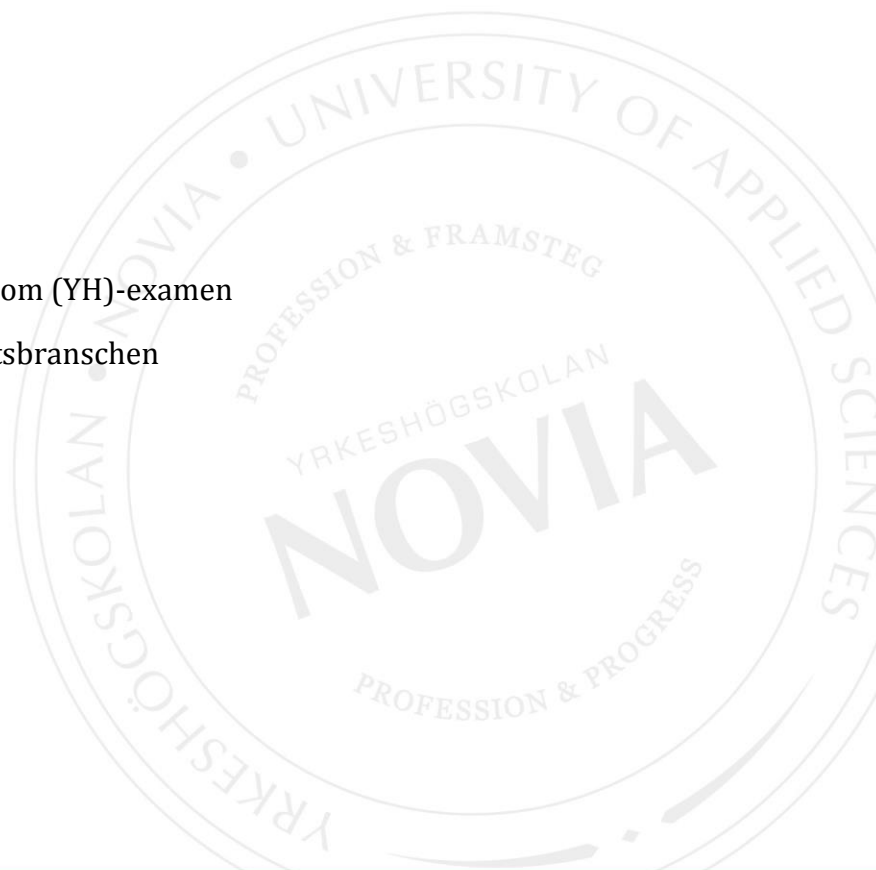
- En teoretisk studie om användningen av makeup i olika kulturer

Niina Rahko

Examensarbete för estenom (YH)-examen

Utbildningen för skönhetsbranschen

Vasa, 2017

EXAMENSARBETE

Författare: Niina Rahko

Utbildning och ort: Skönhetsbranschen, Vasa

Handledare: Jaana Ylimartimo-Nybäck

Titel: Timeless Beauty

- En teoretisk studie om användningen av makeup i olika kulturer

---

Datum   Hösten 2017   Sidantal   34

Abstrakt

Syftet med detta arbete är att lära sig om makeupens utveckling och användning i olika kulturer från antik tid. Respondenten vill med detta arbete undersöka makeupens uppkomst i olika kulturer och lära sig hur och varför makeup använts genom historien. Respondenten vill också upplysa andra estenomstuderanden och branshmänniskor om makeupens ursprung.

I resultatet har respondenten valt att analysera makeupens applicering genom färger och område för placering på ansiktet, samt vilka ämnen man baserat makeupen på. Resultatet visar att samma typ av applicering samt placering av färger har använts genom alla kulturer. Rött, svart och vitt ses mest, även om det förekommer andra färger i samband med ögonmakeup. Rött har använts för att framhäva mun och kinder, och vitt har varit populärt som hudfärg i både Japan och Grekland. Svart har oftast använts för att rama in och framhäva ögonen, i synnerhet i Egypten där stor vikt lades vid ögat och ögonsymbolens samband med deras tro. Ämnena som respondenten tagit fasta på är även liknande genom alla kulturer, man har tagit vara på tilltalande färger som syns i naturen så som rödockra, färgglada växter, olikfärgade mineraler och glansiga metaller. För att skapa konsistens i sina produkter har man även i varje kultur blandat pigment med saliv, vatten eller fetter.

Språk: Svenska

Nyckelord: Makeuphistoria, Makeup, Sminkhistoria, antika Egypten, antika Grekland, Japan

---

BACHELOR'S THESIS

Author: Niina Rahko

Degree Programme: Beauty and cosmetics, Vaasa

Supervisor: Jaana Ylimartimo-Nybäck

Title: Timeless beauty

- A theoretical study about the usage of makeup in ancient cultures

---

Date   Fall 2017   Number of pages   34

Summary

The purpose of this thesis is to investigate the history of makeup in different cultures and find out the origin of makeup. The choice of cultures consists of ancient tribes, ancient Egypt, ancient Greece and Japan. The respondent has chosen the theme of the thesis to get an idea of how makeup looked in ancient times and what kind of material that has been used to create it.

The respondent has used document studies and content analysis to create the result of the thesis. The respondent has chosen to analyze the application and use of color in makeup, and what the most used materials in each culture were. The result is then showed through a few different images categorized into application of color on specific parts of the face and the materials that have been used the most in each culture. The most used colors are usually white for the skin, different hues of red for lips and cheeks, and while the eyes might vary between cultures, the most popular color for the eyes is black. Materials used for makeup products are mostly found in nature, but a lot of the products are created through different techniques. The materials can mostly be categorized into metals, plants, fats and minerals.

Language: Swedish

Key words: Makeup history, makeup, ancient Egypt, ancient Greece, Japan

---

Innehållsförteckning

1.	Inledning.....	1
2.	Syfte och problemprecisering	3
3.	Teoretiska grunder	4
3.1	Makeupens historia.....	4
3.2	Antika folkstammar	5
3.3	Egypten.....	5
3.3.1	Applicering av makeup.....	6
3.3.2	Produkter	7
3.4	Japan	9
3.4.1	Applicering.....	9
3.4.2	Produkter	10
3.5	Antikens Grekland.....	11
3.5.1	Applicering.....	12
3.5.2	Produkter	13
4.	Tidigare forskning.....	14
5.	Metoder	17
5.1	Dokumentstudier.....	17
5.2	Innehållsanalys.....	18
5.3	Undersökningens praktiska genomförande	18
6.	Resultatredovisning och tolkning	20
6.1	Applicering.....	20
6.2	Produkter	25
6.3	Sammanfattning.....	30
7.	Kritisk granskning.....	31
8.	Diskussion.....	33
	Referenser	

1. Inledning

I dagens samhälle används makeup i många olika syften, för att skapa karaktärer inom film och teater, för att försköna eller förvandla en modell för ett fotografi, och även som en form av konst. Mest av allt används dock makeup som ett sätt att försköna människan i vardagen, i ett nuförtiden väldigt ytligt samhälle. Makeup kan även vara en hobby, en passion eller till och med ett jobb. Även om det är främst kvinnor som använder och utövar makeup, börjar det även vara mer och mer vanligt att män korrigerar sitt utseende med olika skönhetsprodukter. Makeup är universellt och har en väldigt, väldigt stor roll i dagens samhälle, och det är en industri som endast växer och blir rikare för varje ny säsong.

Makeupkulturen utvecklas konstant, man skapar nya, bättre produkter som marknadsförs aktivt på alla medier, det uppkommer nya trender som samhället vill följa och med sociala medier så som youtube, pinterest och instagram får användarna ett enormt flöde av inspiration, information och kunskap. Nästan vem som helst kan själv utföra en trendig makeup, både till vardags och till mer festliga tillfällen. Det är imponerande hur långt vår makeupkultur har utvecklats, och vilken viktig plats det fått i dagens samhälle. Redan på medeltiden i Europa använde man mycket makeup i förskönande syfte, trenderna varierade från extrema till mer naturliga, men för högre uppsatta kvinnor kunde hela ansiktet tidvis vara täckt av stark makeup.

Oftast när man talar om makeuphistoria börjar man från medeltidens Europa och går fram till nutid, eftersom den moderna makeupen har sina rötter just där. Man rör sig framåt med ett århundrade eller ett årtionde, men makeupanvändning före det och i andra kulturer nämns oftast väldigt kort eller inget alls. Därför var respondenten intresserad av att försöka få fram information om makeup i olika antika kulturer utanför Europa, och undersöka dess användning. Frågor som dök upp var varför använde man makeup, var det för ritualer eller för det förskönande syftet? Respondenten blev även intresserad av att ta reda på hur man skapat produkterna, eller vilka ämnen man använt sig av. Respondentens mål blev att ta reda på hur makeupen såg ut före den moderna makeupens uppkomst.

Syftet med detta arbete är att lära sig om makeupens utveckling och användning i olika kulturer från antik tid. Respondenten vill med detta arbete undersöka makeupens uppkomst i olika kulturer och lära sig hur och varför makeup använts genom historien. Respondenten

vill också upplysa andra estenomstuderanden och branshmänniskor om makeupens ursprung.

2. Syfte och problemprecisering

Syftet med detta arbete är att lära sig om makeupens utveckling och användning i olika kulturer från antik tid. Respondenten vill med detta arbete undersöka makeupens uppkomst i olika kulturer och lära sig hur och varför makeup använts genom historien. Respondenten vill också upplysa andra estenomstuderanden och branshmänniskor om makeupens ursprung.

Forskningsfrågorna som ställs är:

1. Hur applicerade man makeup inom de olika kulturerna?
2. Vilka ämnen använde man sig av i de olika kulturerna?

3. Teoretiska grunder

I de teoretiska grunderna har respondenten valt att skriva om makeupens historia i de olika kulturerna. Respondenten undersöker hur makeupen har framställts och använts genom att ta fasta på ämnen som nämnts i teorin, samt hur man applicerat makeupen. Respondenten berättar även allmän information om kulturen och hur makeupen såg ut i kulturernas samhälle.

3.1 Makeupens historia

Det är otroligt svårt att slå fast när människan har börjat använda makeup, men man kan med säkerhet säga att det har använts i de flesta kulturer sedan primitiv tid. Man kan se på bl.a. grottmålningar och olika antika skrifter och ritningar hur människan har målat sin kropp och sitt ansikte. Senare i historien har dessa kropp- och ansiktsmålningar utvecklats till ett förskönande medel för både män och kvinnor. Till största del användes ansiktsmålning för att försöka vara mer attraktiv inför andra människor. (Corson 2003 s.1; Eldridge 2015 s. 1–5)

Antik makeup var väldigt färgglad i alla kulturer och man använde sig till största del av färgerna rött, grönt, svart, vitt, gult och blått. Dessa skapades med hjälp av material som hittades i naturen så som krita, mineraler, kol, malmer och ockra. Makeup har även ofta innehållit både bly och arsenik som orsakat förgiftning och till och med död hos tusentals människor. Ett exempel var skönhetsmedlet Aqua Toffana i Italien på 1600-talet, som efter många hundra mäns död visade sig vara flytande arsenik som kvinnorna använde sig av. Männen hade fått i sig ämnet efter att ha umgåtts med kvinnorna som använde produkten. (Eldridge 2015 s. 1–5; Ljung 2002 s. 19–20)

Den vanligaste färgen som använts inom makeup från antika tider är rött, och den röda färgen har använts för att ge färg åt kinder och läppar i tusentals år. Biologiskt sett är rött livets färg, röda läppar och rosiga kinder utstrålar hälsa, ungdom och fruktbarhet. Bland primitiva människor och antika kulturer var det vanligt med väldigt utsmyckade ansiktsmålningar och makeup, men när vi rör oss närmare nutid började man fokusera mer på att försköna ansiktet, även om det i vissa fall kunde handla om till och med bisarra trender och grova, väldigt överdrivna skapelser. (Corson 2003 s. 1; Eldridge 2015 s. 1–5, s. 13–14, s. 19)

3.2 Antika folkstammar

Stora mängder rödockra har hittats bl.a. i grottor i Sydafrika och som har fastställts att vara så gammalt som upp till 100 - 125 000 år. Eftersom man inte hittat spår av grottmålningar eller andra målade artefakter har man kommit till slutsatsen att ämnet då använts för kroppsutsmyckning. Man tror att människan i början har målat sig i syfte att kamouflera sig bland vegetation, t.ex. i samband med jakt, samt för att skydda sin kropp mot värme, kyla, vind och torka. (Corson 2003 s. 1)

Därför har ansikts- och kroppsmålningarna sedan utvecklats till kroppsutsmyckningar inför ritualer och för att visa status och rang inom stammen. Hövdingar kunde ha ansiktsmålningar för att styrka sin position, och efter en lyckad jakt var det en stor ära för jägaren att bli utsmyckad. Man använde även ansiktsmålningar för att skrämma sina fiender i strid. Ett exempel på detta är de antika briterne som målade ansiktet blått med hjälp av bladen från vejdeväxten före strid. Att måla sig oigenkännlig och skräckinjagande var bra mot vad som än kunde lura utanför säkerheten i byarna, så som demoner, spöken och fiender. (Corson 2003 s. 1; Hernandez 2012 s. 12)

Kring 33 000 f.Kr. utvecklades kropps- och ansiktsmålningens syfte ännu mer till utsmyckning. Färgerna som användes mest var fortfarande ockra och svart sot samlat från röken av kolämnen. Man blandade dessa med djurfetter för att skapa en tjock färg som även gav ett effektivt skydd mot kalla vindar och solljus. I grottor i Frankrike har man hittat pigment från ungefär 15 000 f.Kr. Ett exempel är mineralen mangandioxid, en stark svart färg som senare även användes i Egypten. Pigment från dessa tider var till största delen klara gula och röda toner samt svart. Vid begravningsområden har man även hittat spår av rödockra på kropparna som då skulle hjälpa själarna att ta sig till livet efter döden. (Hernandez 2012 s.12)

3.3 Egypten

Antika Egypten var den civilisation som var mest utvecklad inom skönhet och som än idag är välkänd för sina ansiktsmålningar. Deras civilisation räckte i flera tusentals år, från den predynastiska perioden från ca. 5300 f.Kr. ända till den arabiska erövringen 640 e.Kr., och deras användning av makeup har dokumenterats på otaliga väggmålningar och andra artefakter. Den rika användningen av skönhetsprodukter var troligtvis länkad till deras starka

tro på en sammanhållning mellan det fysiska och det spirituella livet. Egyptierna älskade makeup och hade väldigt avancerade produkter och tekniker, de blandade ingredienser för att skapa allt från fuktighetskrämer, rouge, Kohl och läppfärg till nagelfärg. Man har hittat sminkpaletter från antika Egypten ämnade för att blanda smink på som man daterat ända till 10 000 år f.Kr., och de har lämnat efter sig enorma mängder text om skönhetsvård, och upp till över 700 olika recept. (Corson 2003 s. 8–9; Eldridge 2015 s. 20, s. 22; Ljung 2002 s. 16; Kemp 2005 s. 14)

Antika Egypten var väldigt jämställt och accepterande, och därför var det vanligt med makeup och annan förskönande skönhetsvård både för kvinnor och män. Kvinnorna i antika Egypten var väldigt självständiga och kunde äga mark och fast egendom, ha egna företag och de var inte ovanligt att de kunde jobba med fysiska arbeten. För högre uppsatta kvinnor var det stark makeup som gällde, och de hade ofta många olika krämer och smeter i olika färger som man framställt i syfte att användas på ansiktet, tyvärr var många av dessa väldigt giftiga men det visste man inte om då. En av de viktigaste och vanligaste trenderna bland kvinnorna i antika Egypten var starkt inramade ögon med svart färg, och det är något som för de flesta även idag utgör en karakteristisk makeup från antika Egypten. (Eldridge 2015 s. 20–22; Corson 2003 s. 8–9)

Egyptierna är kända för att ha tagit med stora mängder makeup i sina gravar inför livet efter döden. Man har även hittat redskap i gravar för makeup-applicering. Makeup var inte endast för personer med hög status utan man hittade makeup och appliceringsverktyg i även vanliga personers gravar, och även i gravar för män. Fattigare människor hade verktyg och behållare gjorda av lera, snäckskal och vass. De rikare använde sig till största del av elfenben och väldigt utsmyckade verktyg. (Eldridge 2015 s.64, s. 8–9)

3.3.1 Applicering av makeup

På kvinnan var absolut ögonen den viktigaste delen av makeuren. Man använde mycket gröna, blåa och rödbruna nyanser som ögonskuggor, en färg på det övre ögonlocket och en annan färg under ögat. Det viktigaste var att den färg man använde till att rama in ögat var annan än de på ögonskuggorna. Det var vanligast att man använde svart färg till linjerna runt ögat, men även andra färger förekom. Dessa linjer drog längs med ögats övre och nedre fransrad, och fortsatte förbi den yttre ögonvrån. Linjerna var oftast tjocka och starka, och ögonbrynen målades ofta parallellt med dessa linjer i en mörk färg. Både män och kvinnor

kunde måla sina ögonbryn, och ibland till och med raka bort sina naturliga ögonbryn helt och måla fram dem istället. (Corson 2003 s. 7, s. 11)

För att ge huden i ansiktet och övriga kroppen en gulaktig, fräsch ton gned man in kroppen med gul ockra. Detta gjordes till största del på kvinnor, men även på män kunde man gnida in ockra för att få en nyans, men då skulle den alltid vara brun, för gul användes endast på kvinnor. På kindbenen användes en brunröd kräm eller smet för att ge färg till ansiktet, och läpparna fyllde man även in med en rödaktig kräm. Man kunde även använda violett lera eller röd ockra blandat med fett för att ge stark färg åt läppar och kinder. Ibland kunde man till och med variera makeuren under dagens eller veckans gång med olika färger. (Corson 2003 s. 7–9, s. 11; Ekblad 2007 s. 6; Eldridge 2015 s. 20–22)

Man vet att trenderna ändrat och t.ex. i det gamla kungariket år 2686–2181 f.Kr. Var emeraldgrön den populäraste färgen att definiera ögonbrynen och ögonen med, och applicerades från det inre hörnet av ögonbrynet ner till nästippen. I nya kungariket år 1550–1070 f.Kr. Var det istället svart som gällde. Bl.a. på kung Tutanchamons sarkofag avbildas han med starkt inramade ögon med svarta linjer som går från ögats yttre vrå ända till tinningarna. (Eldridge 2015 s. 70–72)

3.3.2 Produkter

Den färgade makeuren skapades av olika mineraler och växter som man pulveriserade och sedan använde som sådan och gned in i huden eller blandades till en fet smet eller salva. För att skapa olika konsistens på produkterna användes olika nöt- och växtoljor, djurfett och till största delen ricinolja. Till rödfärgade smeter och pulver användes olika typer av röd lera och blandningar med röd ockra. Till gröna produkter använde man sig mycket av mineralen malakit som pulveriserades och blandades med vatten och fett. Malakit användes även som läkemedel mot ögonrelaterade sjukdomar. Spanskgrönt, ett ämne som framkommer av korrosion mellan koppar och ättiksyra och bildar ett grönt pigment var även vanligt, och likaså silikat blandat med kopparkarbonat. (SheNet 2013; Corson 2003 s. 9–13; Myers 2014; Ljung 2002 s. 17)

För en metallisk silverfärg användes pulveriserad antimon, eller blyglans, och det användes även för att skapa olikfärgad Kohl. Övriga ingredienser till Kohl kunde vara brända mandlar, bly, svart kopparoxid (mangandioxid), kål, brun och gul ockra samt kopparmineralen

krysokoll. De olika ämnena blandades till pulver eller till smeter och salvor när pigmenten blandades med djur- och växtfetter, allt beroende på ändamål. Fett för en mer vattenfast version och annars med saliv eller vatten, och sedan applicerades produkten med ändamålsenliga verktyg så som pinnar och stavar eller bara med fingrarna. (Corson 2003, s. 9–13; SheNet 2013; Myers 2014; Eldridge 2015 s. 20–22; Ekblad 2007 s. 6)

Den absolut vanligaste produkten man använde i antika Egypten var Kohl, ett oftast svart pulver men som även förekom i många andra färger, och det var med just Kohl man ramade in ögonen och även i vissa fall målade ögonbrynen. Väggmålningar visar att både män och kvinnor använde svart färg för att med skarpa linjer rama in ögonen. Kohl förvarades i tuber som kunde vara gjorda av allt från trä till alabaster eller brons, och den fuktades med saliv före man applicerade den med hjälp av en pinne ämnad för applicering av Kohl. Dessa pinnar kunde även vara gjorda av liknande finare material som tuberna. (Corson 2003 s. 9–11; Eldridge 2015 s. 64)

Kohl har erkänts som en egyptisk uppfinning, och man finner knappt någon antik egyptisk konst där de avbildade personerna inte har med svart starkt inramade ögon och målade ögonbryn. Produkten var en blandning av bl.a. Antimon, en silvrig, spröd metall, brända mandlar, bly, oxiderad koppar, ockra, aska, det gröna pigmentet malakit och en blågrön kopparmalm kallat krysokoll. Dessa ämnen blandades för att skapa svart, grått eller grönt pigment. Detta fuktades sedan med vatten eller fett och blandades med hjälp av verktyg (palett, sked, stavar) före applicering. Man har även upptäckt text på behållare som beskriver vilken tid på året makeupen skall användas, så man tror egyptierna använt olika makeuper till olika årstider. (Eldridge 2015 s. 64, s. 69–70)

Det fanns två sorters Kohl och ögonfärg. Den första, Udju, var baserat på grön malakit som man samlade från Sinai, ett område man ansåg var gudinnan Hathors område. Hathor var egyptiernas gudinna för skönhet, glädje och kärlek, och var även känd som “Lady of Malachite”. Den andra färgen kallades Mesdemet, och var en mörkgrå blymalm från ett kustområde vid röda havet kallat Aswan. (Eldridge 2015 s. 64, s. 69–70)

Det finns två teorier om varför man ramade in ögonen så starkt med Kohl i antika Egypten. Den första är att det faktiskt användes för att skydda ögonen och huden kring ögonen i det torra och dammiga klimatet de levde i. Forskare har upptäckt noggranna medicinska texter och recept från antika Egypten mot olika ögonsjukdomar, till och med skilt för sjukdomar

på ögonlocket, i irisen och hornhinnan. Dessa recept härstammar från år 1550 f.Kr. och innehöll liknande ingredienser som de som ögonmakeupen skapades av. Franska forskarna Philippe Walter och Christian Amatore upptäckte år 2010 efter att ha analyserat 52 olika prover på egyptisk makeup att makeupen hade en anti-inflammatorisk effekt och eftersom ögoninflammationer var ett vanligt problem i området är det logiskt att anse man använde ögonmakeup för att skydda ögonen. (Eldridge 2015 s. 70)

Den andra teorin är att ögonmakeupen var en statussymbol eller användes av spirituella skäl. Man har relaterat ögon inramade med Kohl i antik egyptisk konst till solguden Horus, som oftast avbildades som en örn. Wedjat, eller horusögat, var en symbol som användes i beskyddande syfte, och är en avbild av ett sirligt inramat öga. Det kan hända att användningen av Kohl började som något praktiskt och för att ge skydd, men utvecklades senare till något vackert. (Eldridge 2015 s. 70–72, Ekblad 2007 s. 6)

3.4 Japan

I antika japan har skönhetsrenderna sett lite annorlunda ut, och varit tidvis till och med smått obehagliga. 4500 f.kr filade japanerna ner sina tänder eller avlägsnade dem helt och hållet för skönhetsens skull. Senare uppkom trenden med att måla tänderna svarta, och även detta ansågs som en skönhetsritual. Även kritvit hy har länge varit det ultimata tecknet på skönhet och ungdom i Japan, och har bl.a. Förknippats med geishorna. (Hernandez 2012 s. 10; Eldridge s. 40, s. 45, s. 75)

3.4.1 Applicering

Rött ansågs som en glad färg, och användes särskilt vid bröllop. Färgen relaterades även till teater och användes mycket vid teatermakeuper. Japanerna använde en läppfärg av torkad saffranblomma som hette Beni och har använts i hundratals år, och applicering har varierat från en del av läpparna till att täcka hela övre- och nederläppen. I öst ansågs även vit hy väldigt eftertraktat och vackert. Blek hy associerades i japan med ungdom och fertilitet, och förr relaterade man även hy som inte blivit utsatt för solljus till socialt status. Man sportade i tusentals år med hyblekning och det var väldigt eftertraktat att bleka sin hy. Blyvitt användes av kvinnor i japan under hundratals år, och i synnerhet av kvinnor med status och inom kejsarfamiljen. I slutet på 1600-talet kom dock blyvitt till allmänhetens bruk och även

kvinnor av lägre status fick använda sig av blekande produkter. Det ansågs sensuellt för kvinnan att linda in sig i stora tyger och endast avslöja sitt vita ansikte och bleka hals. (Eldridge 2015 s. 19–21, s. 45–46, s. 49)

I Japan ansågs svart även som vackert och var väldigt högt värderat. Även om man också ramade in ögonen med svart och målade ögonbrynen, var en lite mer speciell trend svarta tänder. Att färga tänderna svarta var populärt genom historien i Japan och även andra asiatiska länder, och det ansågs vackert men skyddade även samtidigt tänderna från att förfalla. Detta gjordes från antik tid fram till början på 1900-talet och kallas för Ohaguro. I början på 1300-talet började man färga tänderna vid puberteten, och fr.o.m. 1300-talet ända fram till 1800-talet var det ett krav för alla japanska gifta kvinnor att ha svarta tänder. Även geishor färgade sina tänder svarta, men inte unga ogifta kvinnor. Traditionen förbjöds 1870 och har därefter dött ut. (Eldridge 2015 s. 75)

3.4.2 Produkter

Läppfärgen Beni bestod av torkad safflor blomma som man fuktade för att få fram en stark röd färg, som sedan applicerades på läpparna. Till att bleka huden användes oftast blybaserade produkter, men den tidigaste produkten man hittat var rispulver, alltså risgryn som pulveriserats och sedan dammades över hyn. Ca. 1000 f.kr anlände så kallat blyvitt från Kina till Asien, en blandning av bly och skarp vinäger som fått reagera med varandra tills blandningen fått en hinna på sig. Denna process upprepades till hela blandningen var endast ett vitt pulver. (Eldridge 2015 s. 47–48)

Pärlpuder var också populärt för att bleka huden, ett pulver gjort av krossade pärlor. Det användes till en början som medicin, men senare upptäckte man att det även fungerade som blekning för hyn. Kinas enda kvinnliga kejsarinna Wu Zetian tog pärlpuder regelbundet oralt, och använde kräm baserat på pärlpuder på sin hy för dess blekande och förskönande egenskaper. Vid 65-års ålder sades hon ännu ha hyn av en ung kvinna. Antik kinesisk text hänvisar att pärlpuder stimulerade ny hudväxt och helande, samt minskade på solskador och åldersfläckar. Nutida forskning har bekräftat att pärlpuder kan stimulera hudens fibroblast, regenerera kollagen och ger bättre lyster. (Eldridge 2015 s. 47-48)

I Korea tog man vara på näktergalens spillning, en trend som senare även användes i Japan, och det blandades med klimjöl varefter produkten applicerades genom att dutta pudret på

hyn. Största delen av inspirationen och produkter för att bleka huden i Japan kom genom tiderna från Kina och Korea. (Eldridge 2015 s. 49)

Svart färg användes i huvudsak till färgning av tänderna hos kvinnor och att färga tänderna svarta var en lång process. Ett sätt att få en hållbar svart färg till tänderna var genom ett recept som var en lösning bestående av järnfilspån och vinäger. Järnfilspånet löstes upp i vinäger och detta blandades sedan med vegetabiliska tanniner från t.ex. galläpplen eller tepulver. Detta skapade en lösning som var både svart och vattenfast. Lösningen målades på tänderna en gång om dagen eller med några dagars mellanrum och färgade tänderna mörka under en längre tid. (Eldridge 2015 s. 75)

3.5 Antikens Grekland

I antika Grekland var det vanligt att både män och kvinnor sminkade sig ända från 800 f.Kr till 500 e.Kr. Man har med hjälp av att analysera en staty på en grekisk kvinnas huvud från ca. 530 f.Kr. kunnat avgöra hur de använde sig av makeup. I tidiga antika Grekland användes väldigt lite makeup, men redan ca. 400 f.kr började det bli väldigt vanligt att kvinnor använde rouge på kinderna. Även i Grekland relaterades ljus hy till överklasskvinnor som inte behövde bli utsatta för solljus och därmed bli solbrända. Tack vare detta blev vit hy en stor trend genom hundratals år, och kvinnans roll blev att vara vacker och anpassa sig till samhällets ideal. (Ekblad 2007 s. 8; Corson 2003 s. 38; Ljung 2002 s. 20; Eldridge 2015 s. 23, s. 41,)

Man har hittat behållare gjorda på allt från trä och glas till ädla metaller och andra dyra material vilket tyder på att kvinnor av alla klasser använde någon form av makeup. Rika kvinnor hade till och med makeupartister, men makeuren applicerades bakom stängda dörrar i största hemlighet. Makeuren skulle vara naturlig och omärkbar även om den användes, tydlig makeup ansågs osmakligt eftersom prostituerade använde mer tydlig och stark makeup jämfört med vanliga, anständiga kvinnor. Man tror att kvinnor med lägre status, bortsett från prostituerade, oftast inte använde stora mängder makeup. (Eldridge 2015 s. 23, s. 24, s. 27, s. 42)

3.5.1 Applicering

Den tidigaste och vanligaste trenden i antika Grekland var rouge, man började tidigt framhäva kinderna med en färg i röd nyans på kindäpplet i en rund form. Även läpparna färgades med rouge, och rödbrunt var den mest omtyckta färgen. Färgen skulle vara naturlig och omärkbar och bara framhäva och skulptera ansiktets drag. (Eldridge 2015 s. 23; Corson 2003 s. 38; Ljung 2002 s. 20)

Vit hy var något åtråvärt i det antika grekiska samhället, och tack vare gruvor i närheten av Aten som man utvann silver från, fick man som biprodukt stora mängder vitt blypigment som man blandade med ullfett till en baskräm som man sedan pudrade med krita. Detta användes av kvinnor i både Grekland och andra delar av världen i över 2000 år, men tyvärr var blyvitt väldigt giftigt och orsakade missbildningar samt förtidig död för många kvinnor. (Corson 2003 s. 38; Eldridge 2015 s. 40)

Ögonen betonades gärna med mörk färg, de sotades ofta gråsvarta och man lade in sot under ögonlocket för att få linjen runt ögat extra mörk. På en staty av en kvinnas huvud från Artemistemplet i Efesos daterad till 530 f.Kr var ögonen sotade på ögonlocket med en rödbrun färg, och ovanför ögonlocket fanns en jade-grön färg. Ögats övre fransrad var linjad med samma gröna färg, och linjen gick lite förbi ögat i båda ögonvråna. På samma staty hade kinderna och läpparna en rödbrun färg och ögonbrynen var svartmålade och väldigt nära varandra. (Ekblad 2007 s. 8; Corson 2003 s. 38)

Ögonbrynen ville man även framhäva, och målades ofta med mörk färg väldigt nära varandra. Ögonbryn som gick ihop ovanför näsan ansågs som ett tecken på skönhet. Ibland rakade man bort ögonbrynen helt och målade fram nya, ögonbrynen fick gärna vara konstgjorda. Kring år 0 använde man till och med borttryckta flugben för att skapa ögonbryn. (Eldridge 2015 s. 79; Ekblad 2007 s. 9; Corson 2003 s. 38)

Var man extra fin målade man två punkter med röd blyfärg i yttre ögonvrån. Vissa målningar man hittat visar även olika markeringar på huden så som rader av prickar och linjer. Tydlig ögonmakeup var dock relaterat till kvinnor med dåligt rykte eftersom ögonkontakt mellan man och kvinna ansågs som en länk till sexuellt umgänge och starkt markerade ögon lockade till sig blickar. Kvinnor som utförde underhållning hade även mycket röd färg på både kinder och läppar, och som allt annat var även ögonbrynen starkt målade samt mycket svart färg på ögonfransarna. (Eldridge 2015 s. 79; Ljung 2002 s. 20; Ekblad 2007 s. 9; Corson 2003 s. 38)

3.5.2 Produkter

Grunden till makeuren var blyvitt, ett giftigt blypulver som rördes ut i ullfett och som sedan pudrades över med kritpulver för ett matt resultat. Blymineral lades i ett lerkärl tillsammans med ättika för att reagera, och efter ungefär 10 dagar tjocknade det och ytan började påminna om rost. Detta skrapades bort, och processen upprepades om och om igen tills allt hade stelnat. Den stelnade produkten krossades till pulver och kokades, och det som lämnade över var blyvitt som användes då som blekande pulver. (Ekblad 2007 s. 8; Eldridge 2015 s. 41)

Ögonen skuggades gråsvarta med bl.a. Produkten Kohl som kommit från Egypten, och sot var även vanligt för att få fram en grå och svart färg. Ögonbrynen plockades bort och nya målades med sot eller brända myrägg. I början använde man en blandning av sjögräs och färg av rötter från örten alkanna som extraherades med hjälp av oljor och alkohol för att få fram produkter med olika röda nyanser. Det var även vanligt att ta vara på den röda färgen från rosenblad och kronblad från vallmoblomman. Senare började man dock använda cinnober, ett rött mineral bestående av kvicksilversulfid för att få fram färgen Vermillion, en klart röd färg. Detta blandat med alger och ullfett användes som färg för läppar och kinder, och var en väldigt giftig produkt som i längden var mycket skadlig. (Eldridge 2015 s. 23–24; Ekblad 2007 s. 8–9; Corson 2003 s. 38)

4. Tidigare forskning

I detta kapitel har respondenten valt fram tidigare forskningar som på något vis är relevanta till ämnet samt redogör för dessa forskningar och artiklar. Forskningarna och de vetenskapliga artiklarna har hittats genom sökningar via Tritonias finna och Google Scholar. De valda forskningarna och vetenskapliga artiklarna har plockats från PubMed, Scribd, ScienceDirect och Springer Link. Sökord som använts är ancient makeup, cosmetics, cosmetics history, ancient Egypt, cosmetics, ancient Egypt beauty, kohl, lead, japan beauty, japan cosmetics, ancient Greece cosmetics, ancient Greece beauty, makeup history, Ohaguro och teeth blackening.

C. Parry och J. Eaton (1991) har undersökt Kohl, den svarta färgen som använts i kosmetiskt syfte bl.a. för att rama in ögonen i antika tider och fortfarande även i områden som Asien, mellanöstern och Afrika. De har undersökt om Kohl kan vara en möjlig orsak till järnförgiftning. De köpte 22 förmånliga olika Kohl-produkter i Marocko, Mauritius, London, Detroit, Pittsburgh och New York. I Marocko och Mauritius köptes produkterna i de lokala affärerna, och i London, Detroit, Pittsburg och New York från etniska affärer som riktade sig till invandrare från Asien, mellanöstern och Afrika. 7 stycken av produkterna innehöll över 50% järn, 5 stycken över 20%, 1 stycken 3,31% och resten under 0.6%. Alla produkter med över 50% järn var producerade i Pakistan. Alla produkter som köptes i New York innehöll järn, även de som var märkta för användning på nyfödda. Ingen av produkterna hade något som helst märkning att de innehåller järn.

Buckley R. (2012) skriver i en vetenskaplig artikel om att grunden till modern makeup finns i antika Egypten. Han berättar om ögats starka symboliska betydelse och förbindelse till deras gudar, och hur man till och med använt dess proportioner till matematiska regler. Buckley förklarar att ögat var en symbol för hälsa, styrka och god hälsa, och att det inte var något under att man rutinerat framhävde ögonen med produkten Kohl, oavsett kön och status. Kohl kunde innehålla bly, blåa och gröna mineraler samt organiska ämnen så som brända mandlar, och man tror att produkten, utöver att det var en länk till det spirituella, även gav ett skydd mot solens strålar och hjälpte mot ögonsjukdomen trakom. Buckley berättar om "The Ebers Papyrus" som upptäckts i egyptiska gravar och är det äldsta medicinska receptet man vet om från ca. 1550 f.Kr, och detta recept fokuserade på ögonsjukdomar. Man har även upptäckt att några av blyämnena som användes i Kohl inte finns att hittas i naturen i Egypten, och måste därför ha tillverkats med kemiska processer, samt att de faktiskt haft en anti-

inflammatorisk effekt. Produkten Kohl har sedan spridit sig till Antika Babylon, Grekland och Rom, samt senare även till Europa under viktoriansk tid.

Avenel, Mukharsky och Varoquaux (1999) har i en forskning undersökt kosmetiska pulver från mellan ca. 2000 och 1200 f.Kr. från antika Egypten som har bevarats i sina originalbehållare. Man identifierade två naturliga blybaserade ämnen, men även något mer oväntat: laurionite och fosgenit som varkendera hittas ofta i naturen, utan verkar vara syntetiskt framkallade. Kemiskt sett är ämnena inte svåra att framkalla, men själva processen är lång och krävande. I naturen borde blyämnena ha reagerat med väldigt specifika ämnen för att dessa skulle uppstå naturligt, och därför har man dragit slutsatsen att den kemiska vetenskapen var väldigt långt utvecklad i antika Egypten.

Waldron (1973) skriver i en historisk artikel om användningen och biverkningarna av bly i olika kulturer under antik tid. Bly har använts redan 3500 f.Kr. till olika ändamål, men mest för att skapa små figurer eller för annan konst, eftersom det var lätt att arbeta med men ganska skört. Ämnet som orört är i sig inte giftigt, men för att skapa t.ex. blyvitt förångades blyet och var dödligt att andas. Även om dricksvattnet kom i kontakt med bly kunde det bli förorenat och giftigt, men detta var man inte medveten om, även om man kände till att ångan från bly var giftigt. Hippokrates var den första som började ifrågasätta blyets säkerhet, och senare började man relatera bly som orsak när en person fick symptom så som kolik, eller svåra smärtor och kramper i magen, feber och en blyaktig hudfärg. Även om man började vara medveten om riskerna med bly, fortsatte man ändå använda det i antika Grekland vilket ledde ibland till och med till epidemier av blyförgiftning, och ofta ledde detta till att den insjuknade dog.

Zumbroich (2009) har undersökt Ohaguro, tandsvärtning i Sydostasien, och vilka växter man använt för att skapa den svarta färgen. Zumbroich har delat upp resultatet i 3 kategorier: växter som man tuggade eller tog till vara saften från och applicerade på tänderna, växter som kokades eller värmdes för att få fram pigment, och växter som krävde en ännu mer ingående process för att få fram pigment genom att blandas med andra produkter. Det vanligaste och enklaste sättet man använde sig av var att tugga pepparväxten Piper Betle, som gav tänderna en mörk avfärgning, tillsammans med bladen från guldpalmen. Även guldpalmens nöt användes för att färga tänderna. Många växter blandades med järn och koppar för att få fram den eftersökta färgen.

Oyamada, Kitagawa, Hara, Sakamoto, Matsushita, Tsurumoto och Manabe (2016) har gjort en forskning där de undersökt om tandsvärtningen Ohaguro påverkat tändernas hållbarhet med hjälp av skelett som grävts upp och daterats till 1600- eller 1700-talet. Färgen människorna använt sig av på tänderna var en blandning av järn, socker och te som fick reagera i 2–3 månader. Detta blandades sedan med pulvret av gallbildningar, och den slutgiltiga blandningen bestod till största del av järn. Det var mest gifta kvinnor som färgat tänderna genom historien, och resultatet visar att kvinnor hade mindre hål än de manliga (utav ca. 300 skelett), som man antar berott på att färgen man använde skyddade tänderna från karies och andra tandsjukdomar.

Yamadaa, Minamib, Yamadac, Tohnoa, Tohnoa, Ikedad, Tashirod, Kohno och Kawakamif (1997) har undersökt röd kosmetisk färg som hittats i antika gravar i Matsuyama, Tokushima och Nara Japan, samt jämfört deras beståndsdelar med varandra. Dessa kosmetiska färger varierar mellan olika områden, vilket tyder på att det funnits olika recept för framställningen av kosmetikan. De ämnen som var tillräckligt tydliga i de undersökta produkterna för att kategoriseras var kvicksilver, magnesium, aluminium, kisel, fosfor, svavel, järn och kalcium. Dessa fanns i produkterna i såna mängder så att de gick att mäta i milligram eller gram.

C. Parry och J. Eaton (1991) har undersökt ifall Kohl är en möjlig orsak till järnförgiftning genom att undersöka produktens ingredienser och järninnehåll. Buckley R. (2012) skriver i en vetenskaplig artikel om hur ögat ramats in med Kohl i antika Egypten troligtvis på grund av deras starka spirituella tro och ögats viktiga spirituella betydelse. Avenel, Mukharsky och Varoquaux (1999) har analyserat kosmetiska pulver från antika Egypten och upptäckt ämnen i produkterna som inte finns naturligt i Egypten och därför borde ha framkallats genom långa och krävande kemiska processer. Waldron (1973) berättar i en historisk artikel om blyanvändningen i antika Grekland, hur den orsakade blyförgiftning och vilka symptom blyet gav vid en förgiftning. Zumbroich (2009) har undersökt Ohaguro och med hjälp av vilka växter man skapade den svarta färgen, och ifall det räckte med att endast tugga dessa växter eller om de behövde manipuleras före man fick fram det svarta pigmentet. Oyamada, Kitagawa, Hara, Sakamoto, Matsushita, Tsurumoto och Manabe (2016) har undersökt tandsvärtningens effekt på tändernas hållbarhet och jämfört tänderna på skelett av kvinnor och män. Yamadaa, Minamib, Yamadac, Tohnoa, Tohnoa, Ikedad, Tashirod, Kohno och Kawakamif (1997) har undersökt röd kosmetisk färg från gravar i Japan och vilka ämnen färgen bestått av.

5. Metoder

I detta kapitel förklarar respondenten de olika forskningsmetoderna som använts för att skapa detta arbete. För insamling av data används metoden dokumentstudier, och som metod för analyseringen av data har respondenten valt innehållsanalys. Respondenten berättar även hur arbetet har genomförts i praktiken.

5.1 Dokumentstudier

I dokumentstudier analyserar man olika dokument för att skaffa fram information, vilket görs i största delen av forskningar. Dokument är en benämning som omfattar många typer av permanent information/data. Dokumenten kan vara allt från nätsidor, politiska dokument, tidningar och artiklar till böcker eller rapporter. Huvudsaken är att dokumentet erbjuder relevant information för forskningen. Tack vare teknikens utveckling och internet har det blivit enklare och effektivare att lagra och dela information, och därmed lättare att få tag på dokument. När man påbörjar sökandet efter information måste man kunna begränsa antalet dokument till något som är realistiskt att gå igenom. Man kan välja sina dokument på måfå eller söka dokument efter en viss begränsning eller typ. (Patel 2011 s. 67, s. 69; Tjora 2012 s. 127–131)

I många fall används dokumentstudier för att få fram bakgrundsinformation inför en studie eller forskning, men ibland även som enda metod för en hel forskning. När man studerar tidigare forskningar inom ett visst ämne för att få en översikt av studierna inom ett ämne kan man tala om metastudier, eller studier av studier. Detta är en bra metod för att se var man står inom forskningen på ett specifikt ämne. Med hjälp av dokumentstudier kan vi få fram noggrann information, som t.ex. tidpunkten för en specifik händelse. Dokumenten berättar om förhållanden kring en händelse och ger oss verklig information, de berättar om sådant som faktiskt har hänt. (Justesen 2011 s. 118; Tjora 2012 s. 127–131)

Dokument är material som har funnits före studiens eller forskningens påbörjan. Informationen i ett dokument är konkret och går inte att ändra på, utan måste analyseras objektivt. Ibland kan det även vara relevant att ta reda på hur och när och under vilka förhållanden dokumentet har uppkommit. Bakgrundsinformationen kan hjälpa till att granska dokumentet kritiskt och ge en idé om ifall dokumentets ursprung verkligen är

autentiskt och informationen i dokumentet är sanning. (Patel 2011 s. 68; Justesen 2011 s. 103–105)

5.2 Innehållsanalys

Innehållsanalys är en forskningsmetod som är relevant när man i en forskning använder sig av material i form av kommunikation. Kommunikationsformer kan vara allt från texter, intervjuer, artiklar till ljud- och videomaterial. Man söker fakta ur dessa kommunikationsformer och begränsar utifrån dem den mest relevanta och konkreta informationen, man skall kunna beskriva innehållet i kommunikationen så objektivt och omanipulerat som möjligt. Oavsett vilken person som läser informationen ska den kunna tolka informationen på samma sätt, informationen får inte vara värderande eller möjlig att misstolkas. Detta uppnås enklast genom att systematiskt gå igenom kommunikationen del för del och plocka ut det mest relevanta. Man ska lägga fram den information som är tydlig och klar för varje iakttagare. (Bryder 1985 s. 6, s. 8–9; Findahl och Höijer 1981 s. 7)

Med hjälp av innehållsanalysen skall man kunna ta fram replikerbara och giltiga slutsatser ur en kommunikation med hjälp av systematiska metoder. Om två skilda personer utan kontakt med varandra analyserar en text med hjälp av innehållsanalys, så oavsett tidpunkt eller omständigheter skall resultaten vara näst intill identiska. På detta sätt bevisas att resultaten är trovärdiga och objektiva. (Krippendorff 2013 s. 1, s. 24–25)

Grunden till en innehållsanalys är kommunikationen man utgår ifrån. Om man antar att kommunikationsformen är en text, är det texten som är basen. Det är viktigt att den som analyserar texten ser förbi hur texten är menad att tolkas, det är helt enkelt bara att glömma alla underliggande meningar och känslomässiga anknytningar till texten. Den som gör analysen är inte en vanlig läsare som texten är riktad till, utan någon med forskningsfrågor och ett behov av information. Man söker alltså konkreta svar på sina frågor med hjälp av att analysera texten. (Krippendorff 2013 s. 35–36)

5.3 Undersökningens praktiska genomförande

Respondenten började med att söka fram litteratur om makeup i antika kulturer samt makeupens historia, och bestämde utgående från dem vilka kulturer som var mest intressanta

att föra fram i detta arbete. Efter att ha valt ut kulturerna för forskningen baserade respondenten sin informationssökning på dessa. Respondenten sökte information ur olika dokument med hjälp av dokumentstudier och fokuserade på information om själva kulturen, hur makeup användes och applicerades i den kulturen samt hur de skapade sina produkter och vilka ämnen som användes till dem. Det var även viktigt att hitta information om råvarorna som kulturerna använde sig av, så respondenten sökte även igenom databaser och andra samlingar.

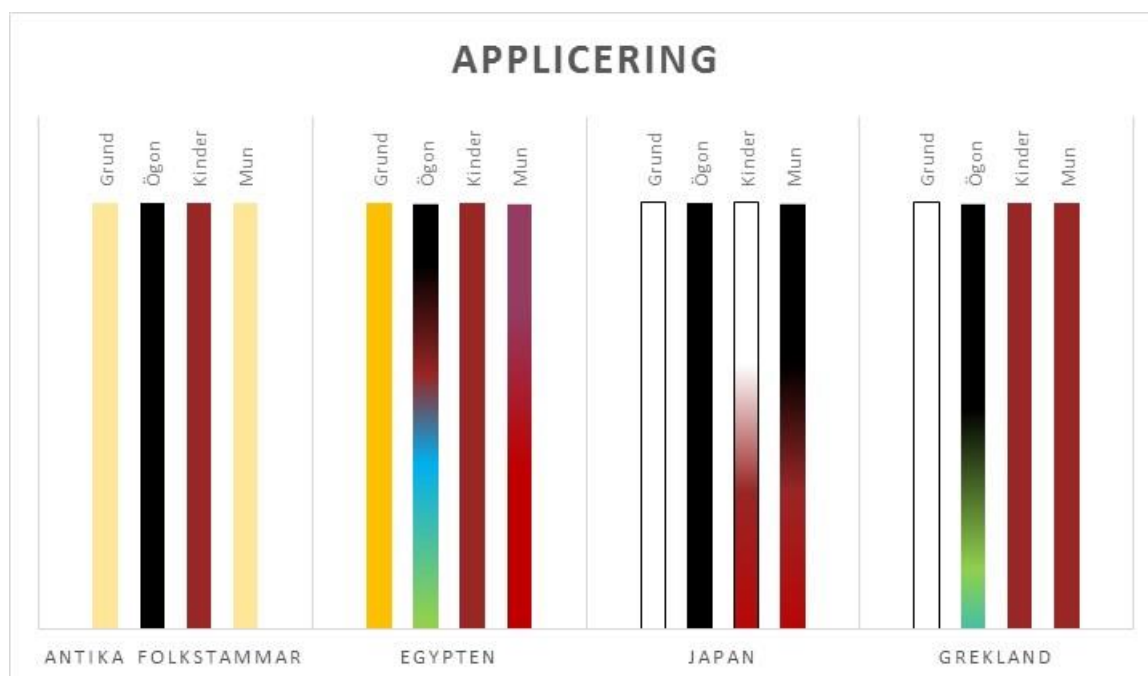
För att analysera dokumentens innehåll använde respondenten sig av innehållsanalys. Respondenten valde ur flera källor ut konkret information som passade ihop och antog då att informationen var sanning, och svarade med hjälp av den informationen på forskningsfrågorna. Respondenten tog fasta på trender och råvaror som nämndes i litteratur eller i flera olika dokument och placerade dem under kategorier så som makeupens grund, kinder, läppar och ögon samt appliceringsmetoder för att skapa en helhetsbild. Därefter skapade respondenten flera bilder för att förtydliga och samla ihop informationen till ett enkelt framförande.

6. Resultatredovisning och tolkning

I detta kapitel redovisar respondenten resultatet av undersökningen med hjälp av beskrivande figurer som svarar på forskningsfrågorna. Resultatet baseras på arbetets teoretiska grund samt respondentens analys av innehållet. I analysen har respondenten fokuserat på att få fram information om ämnena som använts inom makeuren samt hur den applicerats i de olika kulturerna. I analysen av appliceringen har respondenten fokuserat på färgerna som använts och på vilka områden av ansiktet de placerats. Slutresultatet skall ge läsaren en uppfattning om hur makeuren sett ut i antika kulturer och vilka ämnena som använts för att skapa makeuren.

6.1 Applicering

Respondenten har genom analys av teorin som använts i arbetet skapat en figur som baserar sig på de färger som nämnts inom de olika kulturerna, och på vilka områden av ansiktet de till största del använts i respektive kultur. Färgerna är uppdelade inom respektive stapel för ansiktsområde, och varje kultur har 4 egna staplar.

Figur 1. Makeupens applicering enligt färg och ansiktsområde

Antika folkstammar

Respondentens analys kring appliceringen av makeup i antika folkstammar har gett en bild av att makeupanvändningen i antika folkstammar har haft ett ganska annorlunda syfte än försköning. Makeup användes i början som camouflage eller som skydd mot naturens element, men senare har man börjat använda den som utsmyckning. Makeupen applicerades i form av symboler eller markeringar och kunde utmärka rang eller status inom en stam och fungera som utsmyckning när man hyllade en jägare för lyckad jakt eller vid andra viktiga ceremonier. Man kunde även måla sig i syfte att verka skräckinjagande, som skydd mot rovdjur, andar och demoner som kunde lura utanför byns trygga gränser.

Man kan anta att makeupen i antika folkstammar var ganska simpel och troligtvis baserade sig på de ämnen man fann i naturen som var tilltalande. Därför har respondenten valt att framhäva färgerna rött och svart (se figur 1), med tanke på fynd av rödockra som gjorts i grottor samt användningen av sot. Få källor nämner något slags behov av att manipulera hudfärg, skönhet eller ansiktsdrag, och därför har respondenten efter sin analys valt att lämna grund- samt läppmakeup tomt.

Hernandez (2012) nämner hur makeup troligtvis till största del använts som ett skydd mot naturen och som utsmyckning till olika ceremonier. Corson (2003) berättar att man hittat rester av rödockra i grottor i Sydafrika som är över 100 000 år gammalt. Utan fynd av målningar eller annan konst antar man att det använts till kroppsutsmyckning. Corson (2003) menar även att man även målat sig för att skrämma sina fiender och andra varelser. Hernandez (2012) berättar att man i grottor i Frankrike har hittat spår av svart pigment från ungefär 15 000 samt rödockra.

Egypten

Av alla antika kulturer är Egypten definitivt den som utmärker sig starkast i samband med makeup, och absolut enklast att hitta konkret information om. Tack vare att Egypterna lämnat efter sig gravar, pyramider och andra arkeologiska fynd har det varit lätt att få fram information om deras civilisation, hur samhället såg ut och vilken betydelse makeup haft för dem. Ögonsymbolen, alltså symbolen för guden Horus, har haft en stark betydelse för deras religion, och det har även synts i deras makeup.

Respondentens analys kring appliceringen av makeup i antika Egypten har visat hur de ramat in ögonen med starka, svarta linjer både ovanpå och under ögat, som även fortsatt utanför ögonvrån. Man har dragit paralleller till ögonmakeupen och deras starka tro, både från målningar och från deras tradition att ta med makeup i gravarna inför livet efter döden. Linjerna behövde nödvändigtvis inte vara svarta utan kunde även bestå av andra färger, men det absolut vanligaste var att man använde svart Kohl, en avancerad produkt av olika ämnen som användes till makeup men även medicinska ändamål.

Även ögonbrynet målades starkt mörkt och gick i samma linje som ögonmakeupen. Mellan linjerna ovanför ögat och under ögonbrynet kunde man fylla i med andra färger, olika nyanser av rött, blått och grönt nämns ofta i de olika källorna, men huvudsaken var att de var olika färger på linjerna och på ögonlocket. Ögonmakeupen verkade alltså vara till största del svart, men i källorna nämns ändå många olika färger vilket respondenten tagit fasta på (se figur 1). Till grunden valde respondenten en gulorange färg eftersom det enligt respondenten analys var vanligt att man gned in sig i gul eller brun ockra för att uppnå en fräsch hudton. Respondenten har baserat sitt färgval för mun och kinder på att man för mun och kinder använt olika nyanser av rött, rödbrunt samt violett (se figur 1).

Eldridge (2005) nämner den avancerade och utsmyckade ögonmakeupen som ett resultat av deras starka spirituella tro, och att solguden Horus dyrkades i Antika Egypten, vars symbol var ögat. Även Ekblad (2007) nämner solgudens viktighet och relation till ögonsymbolen. Corson (2003) beskriver hur färgen drogs som en tjock linje längs med ögats övre och nedre kant en bit utanför yttre ögonvrån, samt att man ovanför ögonlocket applicerade en annan färg. Corson (2003) berättar också hur man använde mycket mineraler för att skapa produkterna. Eldridge (2005) berättar även att man använde sig av gul ockra för att ge huden färg samt om hur man framhävde kinderna och läpparna med olika röda nyanser. Eldridge (2015) berättar också om de avancerade recept som användes bl.a. till att skapa produkten Kohl, samt andra recept och texter om skönhetsvård som Egypterna lämnat efter sig.

Japan

Japan är den kultur som respondenten enligt sin analys kommit fram till att kanske mest skiljer sig från de andra, även om vissa likheter finns. Rött är en färg som även framhävs i denna kultur som läppfärg och i vissa fall på kinder och andra ställen av ansiktet som extra utsmyckning, troligtvis har man dragits till att framhäva det röda eftersom rött anses som livets färg, en färg som relateras till ungdom och hälsa. En person med röda läppar och kinder

ser fräsch och hälsosam ut. Färgen har applicerats på läpparna på olika sätt, även om man med japan tänker på geishor som endast applicerar färg på mitten av läpparna, har det inte nödvändigtvis alltid sett ut så. Inga andra färger har nämnts i källorna som läppfärg, så därför har respondenten enligt sin analys valt den som delvis färg till munnen (se figur 1).

Även svart har synts mycket i Japans makeuphistoria, och också där har det koncentrerats kring ögonen och på ögonfransarna för att framhäva dem och göra dem mörkare och för att måla ögonbrynen. Svart ansågs i Japan som väldigt vacker och en elegant färg. Något som dock är lite mer speciellt än inramning av ögonen är svarta tänder, som var en trend väldigt länge i antika Japan och kallas Ohaguro. Det var en trend som räckte ända från 1300-talet fram till att det förbjöds på 1800-talet, och under den tiden var svarta tänder ett krav för alla gifta kvinnor. Därför har respondenten enligt sin analys valt att visa upp andra halvan av munnens färg samt ögonen som svart (se figur 1).

Viktigast av allt har ändå genom Japans historia varit vit hy, detta är något som man strävat till i tusentals år. Baserat på denna trend har respondenten valt att välja färgen vitt som enda färg till grunden (se figur 1). Vit hy relaterades till kvinnlig elegans och skörhet, en fin kvinna spenderar inte sin tid utomhus med grovarbeten. Kvinnan skulle gärna täcka största delen av sin kropp, och endast avslöja sitt ansikte med blek hy. Tyvärr fick man oftast fram den bleka hyn genom bly som var väldigt giftigt, och blek hy användes fram till 1600-talet nästan endast av högt uppsatta kvinnor. Efter 1600-talet blev det allmänt för alla kvinnor att använda produkter som gjorde hyn ljusare.

Eldridge (2015) beskriver ingående om trenden med svarta tänder, även kallat Ohaguro, som var väldigt allmänt efter ca. 1300 f.kr och ett krav för alla gifta kvinnor men som senare förbjöds. Förutom svarta tänder menar Eldridge (2015) att Japanerna även ramade in ögonen med svart samt målade sina ögonbryn mörkare. Eldridge (2015) berättar om hur japanerna var besatta i att få fram produkter som gjorde hyn så blek som möjligt, och att det relaterades till rikedom och status. Eldridge nämner även rött som ett tecken på hälsa och ungdom, och som därför ofta använts som läppfärg även i Japan.

Grekland

I teorin om Grekland ser man en blandning av trenderna som även nämnts i de andra kulturerna, och man får en bild av att elegans, skönhet och diskret makeup var målet för den anständiga kvinnan. Dock kommer det fram att makeup skulle användas, men aldrig synas,

varken på huden eller dess applicering. Makeup-appliceringen skedde bakom stängda dörrar, och högre uppsatta eller rika kvinnor hade till och med makeupartister. När kvinnor vid speciella tillfällen ville vara lite extra fina, kunde de måla prickar eller andra symboler i olika färger i ansiktet som fina detaljer. Mörk, tydlig och stark makeup relaterades endast till kvinnor som jobbade med prostitution. Ögonkontakt i antikens Grekland var ett tecken på sexuellt umgänge och att framhäva ögonen var ett sätt att fånga männens blickar.

Respondentens analys kring appliceringen av makeup i antikens Grekland har visat att även där var blek hy väldigt eftertraktad, och där var det också kvinnor med status och rikedom som hade åtråvärt blek hy då de inte behövde jobba utomhus. Därför har respondenten valt även här vit som enda färg till grunden (se figur 1). Tyvärr var det i Grekland också bly som var det vanligaste ämnen som var grunden till de blekande produkterna, i synnerhet för att det utanför Aten fanns silvergruvor vars biprodukt var bly. Man baserade produkterna på blyet och detta orsakade mycket missbildning och död bland kvinnor.

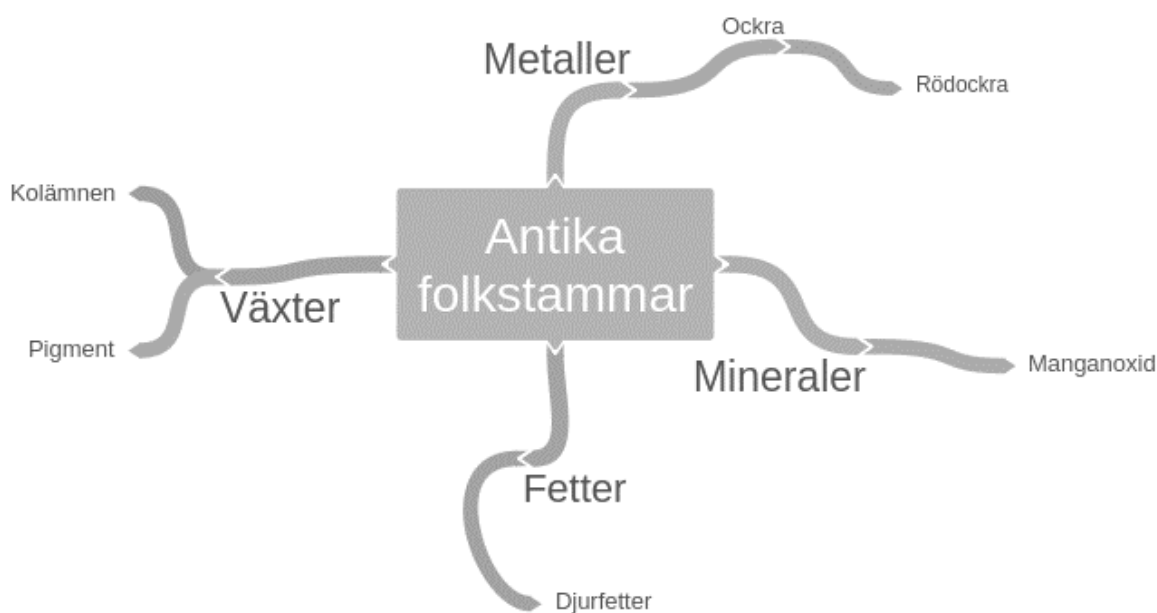
Det viktigaste beviset på makeupapplicering framkommer av Corson (2003) som berättar om en staty på en kvinna som hittats från 500 f.Kr. i Grekland. Kvinnan hade rödbrun ögonskugga med linjer av jadegrön färg längs kanterna av ögonen samt grönt ovanför ögonlocket. Kinderna och läpparna framhövdes med en röd nyans. Respondenten har valt att basera sina färgval på ögon och mun efter analysen av detta fynd (se figur 1). Både Eldridge (2015) och Ekblad (2007) understryker ögonbrynens viktighet i Grekland, de skulle vara mörka, tjocka och gärna väldigt nära varandra eller helt hopväxta, och för att uppnå detta kunde man raka bort ögonbrynen helt och måla dit nya.

Eldridge (2015) nämner att kvinnor med högre status hade makeup-artister som bakom stängda dörrar applicerade makeup. Ljung (2007) nämner även att kvinnor vid speciella tillfällen kunde måla prickar och symboler som utsmyckning i ansiktet. Ljung (2002) berättar däremot också hur stark och tydlig makeup, och i synnerhet kring ögonen, relaterades till prostituerade och inte var åtråvärt bland anständiga kvinnor. Corson (2003) berättar hur man skapade den bleka hyn med hjälp av recept som innehöll bly som huvudingrediens. Enligt Eldridge (2015) var blek hy även i antikens Grekland ett tecken på status, därmed en kvinna som slapp göra jobb.

6.2 Produkter

I detta kapitel redogör respondenten för sin analys av ämnen som använts inom de olika kulturerna baserat på teorin för detta arbete. Resultatet baserar sig på 4 olika figurer, en för varje kultur, som delar upp ämnena i kategorier. I dessa figurer visas vilka som var de vanligaste ämnena som enligt respondentens analys använts i kulturerna.

Antika folkstammar

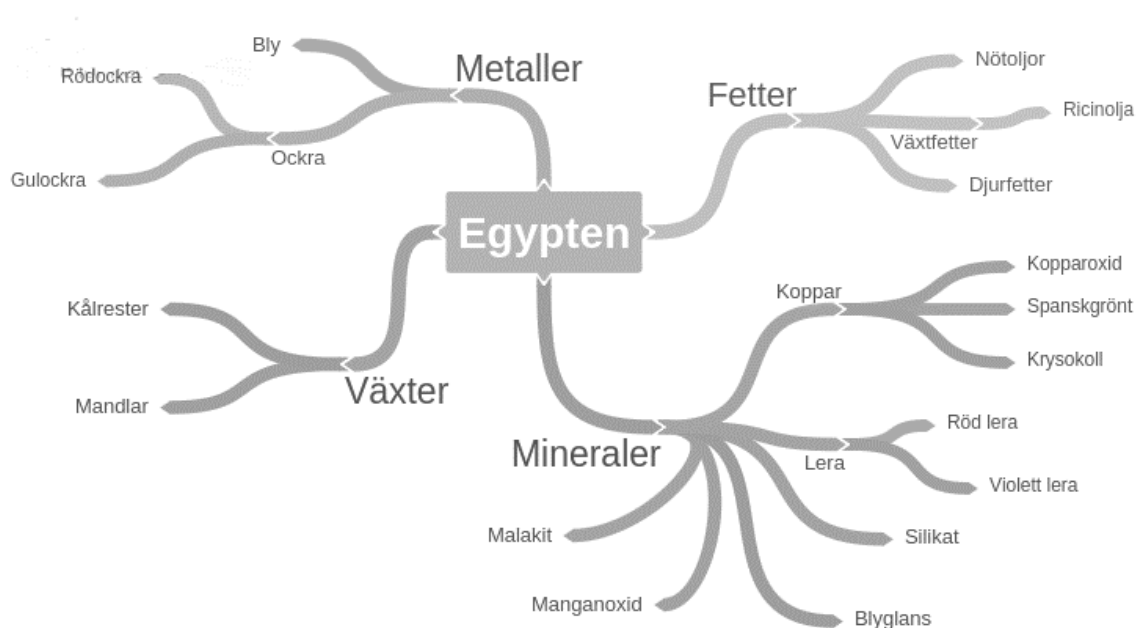

Figur 2. Ämnen som använts för makeup i antika folkstammar

Enligt respondentens analys av ämnen som använts i antika folkstammar var de ofta lättillgängliga och enkla att använda, så som olika färger av lera, rödockra, sot och andra växter och mineraler, alltså allt sådant som såg tilltalande ut och var praktiskt att använda. Sot som samlades från kolämnen användes för svart färg och järnföreningen ockra som hittas i jord och lera som gula och röda pigment. Dessa pigment kunde blandas med fett från djur eller någon vätska för att skapa krämer och färgprodukter som gick att jobba med och som fungerade som skydd mot sol och vind. Man kunde även hitta pigment från olika växter och mineraler, man kan anta att människorna dragits till ämnen som sett fina ut och upplevts praktiska att använda. De omnämnda ämnena som respondenten valt fram ur teorin kan ses i figur 2 i kategorierna metaller, växter, fetter och mineraler.

Corson (2003) berättar om fynd av rödockra som hittats i grottor som är hundratusen år gamla som man antagit använts för kroppsutsmyckning, samt om de antika britererna som målade sig blåa med växtpigment före strid. Hernandez (2012) berättar om att man ännu i Frankrike hittat rester av rödockra samt pigment av mangandioxid, en svart mineral, ca. 30 000 år f.Kr.

Egypten

Figur 3. Ämnen som använts för makeup i antika Egypten

Från Egypten har man hittat mängder med recept på produkter som använts som smink och som till och med har ansetts ha medicinsk påverkan. Eftersom mängden ämnen som använts är stor har respondenten valt att kategorisera dem i metaller, fetter, växter och mineraler (se figur 3). Enligt respondentens analys av ämnen som använts i antika Egypten har metaller använts för att ge färg eller textur, fetter som blandämne för att skapa rätt konsistens till pigmenten, växter som olika pigment och mineraler även för sina rika färger.

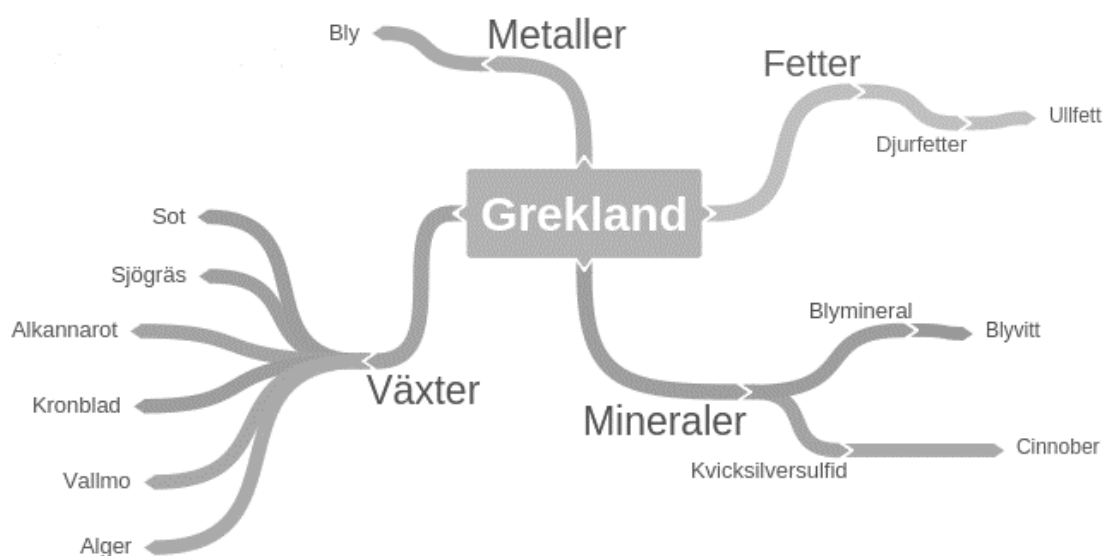
De vanligaste metallerna som använts var olika nyanser av ockra för att ge röda, gula och bruna toner på huden. Bly användes både som glansigt pigment och som en ingrediens i kohl för att ge färg och konsistens. Fetter så som nötoljor, djurfetter och olika växtfetter, framförallt ricinolja, användes för att skapa produkternas konsistens och för att ge dem en

skyddande egenskap. Även saliv och vatten kunde användas för att skapa fuktiga produkter, men fett föredrogs tack vare att det gjorde produkten vattenfast.

Mineraler fanns i en stor mängd färger, vanligast var mineraler i gröna och blåa nyanser så som malakit och silikat. Det var väldigt vanligt att använda koppar och låta det reagera med andra ämnen samt genom oxidering bilda gröna pigment. Krysokoll är ett kopparkarbonat som fanns i allt från gulgröna till klargröna och blågröna färger, och spanskgroönt var ett grönt pigment skapat genom korrosionen mellan koppar och ättiksyra. Mangandioxid har en djup och stark svart färg som gärna användes till kohl tillsammans med blyglans, olika kopparämnen och andra ingredienser beroende på vilken färg man var ute efter. Även sot från olika kolämnerna och brända mandlar har nämnts i teorin som ingredienser i kohl.

Corson (2003) berättar om de olika mineralerna som användes som pigment till olika produkter, och Myers (2014) har skapat en hemsida med en databas över olika pigment och deras innehåll, varav flera nämns i källorna av Corson (2003), Eldridge (2015) och Ljung (2007). Eldridge (2015) berättar om recepten på kohl, och räknar upp mineraler, metaller och växter som använts för att skapa produkten. Corson (2003) berättar även om ögonmakeup-produkternas medicinska egenskaper och att de även användes som ett tjockt lager i skyddande syfte kring ögonen.

Grekland

Figur 4. Ämnen som använts för makeup i antika Grekland

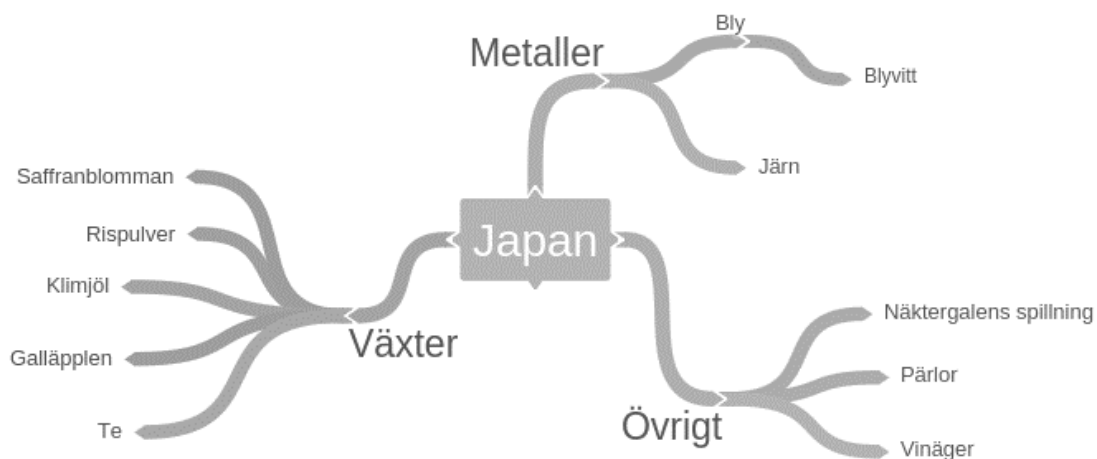
Enligt respondentens analys av de ämnen som använts i antika Grekland påminner många om de som användes i Egypten, och bl.a. produkten Kohl användes även i Grekland. Respondenten har samlat de ämnen som framkommit mest i teorin enligt kategorierna metaller, växter, fetter och mineraler (se figur 4). Ett av de tyvärr viktigaste ämnena i Grekland var giftigt bly, som orsakade dödliga skador på kvinnorna som använde det. Bly var grunden till produkterna som användes på hyn i ansiktet för att få den så ljus som möjligt. För att skapa produkten lät man blymineral reagera med ättika, och så tillvaratog man efter ca. 10 dagar den hårdnade produkten från ytan. Processen upprepades, och detta gav ett vitt pulver som blandades med ullfett för att sedan appliceras på huden med ett lager puder av krita ovanpå.

I Grekland baserade man många produkter på växter, det var vanligt att man använde sot som makeup och olika blandningar av t.ex. sjögräs och andra växter. Man fick fram röd färg ur rötterna från växten alkanna genom att extrahera med oljor och alkohol, och denna färg blandades sedan med sjögräs eller alger och användes som makeup. Man tog även vara på pigment från kronblad på olika blommor, vanligast var rosen och vallmoblomman. Även färger baserade på giftig kvicksilversulfid, cinnober, som blandades med alger användes som en röd färg för utsmyckning.

Eldridge (2015) förklarar processen bakom skapandet av blybaserade produkter som användes i Grekland för att bleka huden, och om reaktionen mellan blymineral och ättika. Även Ekblad (2007) berättar om blyanvändningen inom makeup i antika Grekland. Ekblad (2007) berättar också om hur man målade ögonbrynen med sot eller brända myrägg, samt om den röda kvicksilverfärgen som användes för utsmyckning. Även Corson (2003) berättar om användningen av kvicksilverbaserade produkter. Eldridge (2015) berättar om hur man skapade makeup med alger och sjögräs samt att man skapade pigment med hjälp av kronblad.

Japan

Figur 5. Ämnen som använts för makeup i antika Japan

I Japan var man även besatt med vit hy, och en liknande produkt så som den i Grekland användes, som framställdes genom reaktionen mellan bly och vinäger. Respondentens analys av ämnen som använts i Japan visar att bly var väldigt populärt att basera blekande produkter på, men andra produkter som användes för att bleka huden fanns också. Ett sådant var pärlpuder, som bestod av krossade pärlor och även ansågs ha föryngrande och förskönande egenskaper. Från Korea kom även trenden att blanda näktergalens spillning med klipulver för att skapa ett vitt pud. Respondenten har valt att kategorisera de ämnen som användes i Japan under metaller, växter och övrigt (se bild 5) eftersom ämnena varierade mycket.

Av växter använde man i Japan i huvudsak torkad saffranblomma, bl.a. för att skapa produkten beni. Beni bestod av torkad saffranblomma som man fuktade och använde som röd färg till läpparna. Rispulver, eller pulveriserade risgryn, är den tidigaste blekande produkten man funnit, som använts redan före man började skapa blybaserade produkter. En annan gammal trend i Japan var svarta tänder, och det vanligaste receptet för svart färg för tänderna bestod av järnfilsspån. Dessa spån lät man lösas upp i vinäger och blandades sedan med vegetabiliska tanniner, från bl.a. galläpplen och te.

Eldridge (2015) förklarar ingående om hur man skapade produkten för tandsvärtning, och hur den applicerades under en lång period dagligen för att få en permanent svart färg på tänderna. Eldridge (2015) förklarar också de olika sätten man använde sig av för att få den eftertraktade vita hyn, som pärlpudret med dess förskönande egenskaper, rispulver och

näktergalens spillning. Eldridge (2015) berättar också om läppfärgen beni och att den bestod av torkad saffranblomma som fuktades och sedan applicerades på läpparna eller kinderna för en röd nyans.

6.3 Sammanfattning

Resultatet visar att samma typ av applicering samt placering av färger har använts genom alla kulturer. Rött, svart och vitt ses mest, även om det förekommer andra färger i samband med ögonmakeup. Rött har använts för att framhäva mun och kinder, och vitt har varit populärt som hudfärg i både Japan och Grekland. Svart har oftast använts för att rama in och framhäva ögonen, i synnerhet i Egypten där stor vikt lades vid ögat och ögonsymbolens samband med deras tro. Ämnena som respondenten tagit fasta på är även liknande genom alla kulturer, man har tagit vara på tilltalande färger som syns i naturen så som rödockra, färgglada växter, olikfärgade mineraler och glansiga metaller. För att skapa konsistens i sina produkter har man även i varje kultur blandat pigment med saliv, vatten eller fetter.

7. Kritisk granskning

I följande kapitel går respondenten personligen genom sitt arbete för att analysera resultatet samt arbetets styrkor och svagheter. Arbetet granskas systematiskt från början till slut och respondenten förklarar processen bakom varje kapitel samt arbetet som helhet.

Arbetets rubrik, syfte och forskningsfrågor ändrade några gånger under arbetets gång. Delvis för att respondentens intresse ändrade, men även för att arbetet bytte riktning under skrivandets gång. Dock när respondenten hittade sitt slutgiltiga tema hölls idén den samma, arbetet skulle få fram information om makeup-användning i antik och historisk tid samt upplysa läsaren om hur makeuren användes och såg ut före modern tid. För att få ett bredare perspektiv bestämde respondenten sig för att välja ut några olika kulturer och undersöka hur makeuren sett ut i respektive kultur.

Respondenten valde att fokusera på makeupens ämnen, applicering samt vilka trender som kunde synas i kulturen. I teoretiska grunder valde respondenten ut källor med makeuphistoria, ett väldigt begränsat område men de få källor som hittades var väldigt ingående och detaljrika. Något som märktes bra var att vissa källor talade emot varandra, därför blev det svårt att välja ut information. Respondenten valde att ta fram den information som stämde överens i de flesta källor, och lämnade bort det som verkade osäkert. Respondenten fokuserade även på konkret information, så som vilka ämnen som nämndes i texten eller vilka färger som framhövdes. Det var svårt att begränsa och kategorisera information om samhället, social struktur och dess påverkan på makeup och makeuptrender, eftersom det blev råddigt och snabbt alldeles för ingående och arbetets syfte blev för invecklat.

I tidigare forskningar är inte alla helt relevanta till ämnet, men ändå intressanta. Respondenten använde en stor mängd olika söktermer och en del av forskningarna var svåra att hitta och avvek från de simplaste sökorden som t.ex. beauty history. Det hade varit bättre med mer relevanta och mer välkända forskningar, även om de utvalda ändå innehåller information om temat.

Till arbetets centrala forskningsmetoder valde respondenten dokumentstudier och innehållsanalys. Båda metoderna har genom arbetet visat sig vara relevanta att använda, i synnerhet när man handskas med många källor från olika medier. Att förhålla sig objektivt

till informationen var inte alltid det enklaste, och respondenten har fått fokusera på att söka fram den tydligaste konkreta informationen ur alla källor relevant till ämnet istället för att dra egna slutsatser. Även att analysera källornas uppkomst och ursprung, t.ex. att använda sig av hemsidor som använts i undervisning och sådant som hittats genom finnas databaser, var viktigt för att hitta autentisk information inom ett så brett ämne.

Resultatet är delvis tydligt och beskrivande, men kunde ha varit mer ingående. En djupare blick i ämnen samt deras användning hade varit möjligt, men krävt en väldigt ingående forskning och bättre teorisökning. Respondenten har ändå lyckats få svar på forskningsfrågorna till en viss del och med hjälp av de beskrivande bilderna kunnat ge läsaren en grov bild av hur makeup sett ut i de olika kulturerna och av vilka sorts ämnen man skapade den. Den mest ingående kulturen är Egypten, och detta på grund av mängden lättillgänglig teori. Man kan se att de andra rubrikerna inte är lika ingående vilket är synd, och dessa borde krävt mer arbete.

8. Diskussion

Under skrivandet av detta examensarbetet har jag upplevt många olika stadier, jag har blivit förvånad, förundrad och tidvis till och med lite besviken. Dock ändå inte på mig själv, utan tack vare de källor, material, forskningar och artiklar jag undersökt och läst genom denna process. Jag har blivit förvånad över hur ingående källor och undersökningar jag hittat, även om de inte direkt tangerat mitt syfte, men ändå undersökt liknande saker. Man har undersökt arkeologiska fynd med utrustning, kemi och andra vetenskaper, och man har undersökt dem i syfte att faktiskt lära sig om makeup, skönhet och trender i antika kulturer. Man har insett och uppskattat detta forskningsområde, vilket gör mig väldigt glad.

Jag har blivit förundrad över hur fantastiska saker människan har skapat för redan tusentals år sedan. Hur deras samhälle skapat trender som man inte ens kan tänka sig se idag, hur invecklade deras produkter och verktyg var och hur de tillämpat den kemiska vetenskapen till att lyckas med långa processer i produktskapandet. Det är många saker jag stött på som jag aldrig hört om förut, t.ex. japanernas trend med att svärta och slipa tänderna, att egyptierna har så invecklade recept till sin makeup, och att grekernas samhälle utvecklat skönhetstrender och till och med makeupartister.

Jag är lite besviken på hur tidigt makeup blivit förskönande. Även om jag läst mycket om att egyptierna använde makeup som skydd för ögonen och tidiga antika folkstammar använt ansikts- och kroppsfärg för ritualer och camouflage, hade jag hoppats lära mig att detta varit en betydligt starkare orsak till användning av makeup. Istället lärde jag mig hur man tidigt börjar använda röd färg för att framhäva läppar och kinder, och ramat in ögonen med svart för att framhäva dem. Det är ändå väldigt intressant att märka hur tidigt människan börjar tänka på skönhet, velat vara attraktiv för det andra könet och följa trender.

Under skrivandet av detta arbete har jag även lärt mig otroligt mycket utöver själva forskningsområdet. Jag har lärt mig hur jag arbetar mest effektivt som person och vad jag behöver för att känna mig motiverad samt uppehålla min självdisciplin. Det har inte alltid känts lätt, men så mycket mer givande när man äntligen hittat den information man sökte efter, och fått en tydlig bild av just det man ville veta. Jag är nöjd över mitt arbete och anser att jag fått ut väldigt långt just det vad jag ville av det, nämligen att lära mig om makeupens ursprung.

Det är många gånger jag känt mej väldigt överväldigad på grund av den mängd information jag slutligen hade kunnat använda mig av, och det har varit svårt att klara av att begränsa sig. Dock var målet för mig att få detta arbete färdigt inom en viss tidsram, även om det känts som att jag kunde ha arbetat vidare på det i all evighet. Det hade gått att fördjupa sig i varje kulturs samhälle, och se ännu djupare på hur trenderna uppkommit och vad de betytt inom samhället. Informationssökningen hade varit komplicerad och tidskrävande, men nu vet jag ändå att det hade varit möjligt.

Sist och slutligen anser jag att målet med mitt arbete har blivit uppnått, och jag är personligen väldigt nöjd över detta. Jag har fått svar på de frågor jag sökte efter, men även lärt mig så mycket under processens gång. Jag hoppas att arbetet kan ge en helhetsbild åt läsaren över makeupens ursprung och vara till nytta och inspiration för andra estenomer och branschsammännskör, kanske inför ett kommande projekt eller till och med ett examensarbete.

Referenser

- Avenel O., Mukharsky Y. & Varoquaux E. (1999) Making make-up in Ancient Egypt. Hämtad 6.10.2017 från <http://chemsites.chem.rutgers.edu/~kyc/pdf/491/wilson/egypt.pdf>
- Bryder T. (1985). Innehållsanalys som idé och metod. Åbo: Åbo Akademi: Tidningsbokhandeln.
- Buckely R. (2012). Time to wake up to make-up. Hämtad 6.10.2017 från <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/opo.12000/full>
- Corson, R. (2003). Fashion in Makeup from ancient to modern times. London: Peter Owen Publishers.
- Ekblad, M. (2007). Sminket i historien. Stockholm: Bonnier utbildning AB.
- Eldrige, L. (2015). Facepaint The Story of Makeup. New York/China: ABRAMS IMAGE.
- Findahl, O. & Höijer B. (1981). Text- och innehållsanalys : en översikt av några analystraditioner. Stockholm: Sveriges Radio
- Hernandez, G. (2011) Classic beauty: the history of makeup. Atglen: Schiffer Publishing Ltd.
- Justesen, L., & Mik-Meyer, N. (2011) Kvalitativa metoder- Från vetenskapsteori till praktik. Lund: Studentlitteratur.
- Kemp, B. (2005) Ancient Egypt: Anatomy of a Civilisation. New York: Routledge.
- Krippendorff, K. (2013). Content analysis : an introduction to its methodology. Los Angeles: Thousand Oaks. London: SAGE cop.
- Ljung, S. (2002). Susanne Ljungs stora bok om skönhet. Viborg. Danmark: Norhaven Book.
- Myers D. (2013). The Color of Art Pigment Database: Pigment Green, PG. Hämtad 21.09.2017 från <http://artiscreation.com/green.html#pg20>
- Oyamada J., Kitagawa Y., Hara M., Sakamoto J., Matsushita T., Tsurumoto T. & Manabe Y. (2017) Sex differences of dental pathology in early modern samurai and commoners at Kokura in Japan. Odontology (105) 267–274. Hämtad 9.10.2017 från <https://link-springer-com.proxy.uwasa.fi/article/10.1007/s10266-016-0275-0>

Parry C. & Eaton J. (1991). Kohl: a lead-hazardous eye makeup from the Third World to the First World. Hämtad 7.10.2016 från <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1567936/>

Patel, R. & Davidson B. (2003) Forskningsmetodikens grunder: att planera, genomföra och rapportera en undersökning. Lund: Studentlitteratur.

Shenet (2013). Ögonsminkhistoria. Hämtad 9.10.2017 från <http://www.shenet.se/recept/ogonsminktrad.html>

Tjora A. & Torhell, S-E. (2012). Från nyfikenhet till systematisk kunskap: kvalitativ forskning i praktiken. Lund: Studentlitteratur.

Waldron H. (1973). Lead poisoning in the ancient world. *Med Hist.* 17 (4), 391–399. Hämtad 5.10.2017 från <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1081502/>

Yamadaa M-O., Minamib T., Yamadac G. Tohnoa Y., Tohnoa S., Ikedad Y., Tashiroad T., Kohno Y., Kawakamif K. (1997) Different element ratios of red cosmetics excavated from ancient burials of Japan. Hämtad 10.10.2017 från <http://www.sciencedirect.com.proxy.uwasa.fi/science/article/pii/S0048969797054740?via%3Dihub>

Zumbroich T. (2009) ‘Teeth as black as a bumble bee’s wings’: The ethnobotany of teeth blackening in Southeast Asia. *Ethnobotany Research & Applications* (7), 381–398. Hämtad 9.10.2017 från <http://journals.sfu.ca/era/index.php/era/article/view/393/245>